

УДК: 332.1.:338.2

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2022-1-6>

Петрик І.В.

доктор філософії з економіки,
асистент кафедри галузевого менеджменту
Навчально-наукового інституту управління
Маріупольського державного університету

Горобець К.О.

студентка
Навчально-наукового інституту управління
Маріупольського державного університету

Даценко М.Д.

студентка
Навчально-наукового інституту управління
Маріупольського державного університету

Petryk Iryna

Doctor of Philosophy in Economics,
Assistant at the Department of Industry Management
Educational and Scientific Institute of Management
Mariupol State University

Gorobets Katerina

Student
Educational and Scientific Institute of Management
Mariupol State University

Datsenko Maria

Student
Educational and Scientific Institute of Management
Mariupol State University

ОСОБЛИВОСТІ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

PECULIARITIES OF LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT OF AMALGAMATED HROMADAS (UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES)

У статті досліджуються особливості місцевого економічного розвитку об'єднаних територіальних громад, зокрема в розвинених країнах світу. Наведено головні етапи місцевого економічного розвитку, надано їх характеристику. Установлено, що під впливом глобалізаційних чинників формування місцевого економічного розвитку відбувається досі. Проаналізовано підходи до визначення місцевого економічного розвитку, виділено характерні риси. Досліджено особливості сучасної моделі місцевого економічного зростання розвинених країн світу. Зазначено, що привабливість місцевої економіки є індикатором її конкурентоспроможності, а головними рушійними силами економічного зростання є сталий розвиток та багатовекторність. Установлено, що в умовах глобалізаційних змін кожна громада повинна вибудовувати власну згущку стратегію розвитку з використанням дієвих механізмів та інструментів впливу.

Ключові слова: *місцевий економічний розвиток, децентралізація, глобалізація, локалізація, об'єднанні територіальні громади, сталий розвиток.*

В статье исследуются особенности местного экономического развития объединенных территориальных общин, в частности в развитых странах мира. Приведены главные этапы местного экономического развития, дана их характеристика. Установлено, что под влиянием глобализационных факторов формирование местного экономического развития происходит до сих пор. Проанализированы подходы к определению местного экономического развития, выделены характерные его черты. Исследованы особенности современной модели местного экономического роста зарубежных стран мира. Отмечено, что привлекательность местной экономики является индикатором ее конкурентоспособности, а главными

движущими силами экономического роста выступают устойчивое развитие и многовекторность. Установлено, что в условиях глобализационных изменений каждая территориальная община должна выстраивать собственную гибкую стратегию развития с использованием действенных механизмов и инструментов влияния.

Ключевые слова: местное экономическое развитие, децентрализация, глобализация, локализация, объединенные территориальные общины, устойчивое развитие.

The article examines the features of local economic development of united territorial communities, in particular in developed countries. It is established that local economic development has passed certain stages of formation, they are characterized. The evolution of local economic development shows that the development of communities should be aimed at achieving sustainability – the balance of the three components of economic, social and environmental. The authors note that under the influence of globalization factors, the formation of local economic development is still taking place. Approaches to determining local economic development are analyzed. The characteristic features of local economic development are highlighted: dynamic process, not state; it takes into account the principle of partnership between government, community and business structures; depends on the activities of the community (or several communities) united one goal; the driving force of community development is the economy; the goal of local economic development is to meet the existing urgent needs of the community, as well as to increase the level and quality of its life, etc. The peculiarities of the modern model of local economic growth in the developed countries of the world are studied. Emphasis is placed on the fact that the modern model of local economic development is based on the relationship and interaction of knowledge and intelligence capital, linking a triad of concepts such as «globalization-innovation-competitiveness». The authors argue that the main goals of local development are the preservation and further expansion of local enterprises, creating favorable conditions for investment, innovation, human resources and human capital, the formation of cash flows in the community and more. The complexity and diversity of local economic development is due to the fact that this process requires a large number of specialists from different spheres, to promote consensus on issues in dialogue with them, to take into account their views in decision-making on territorial community development. It is established that in the context of globalization, each community must build its own flexible development strategy using effective tools and mechanisms of influence.

Keywords: local economic development, decentralization, globalization, localization, united territorial communities, sustainable development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Поява нових закономірностей та зміна рівнів відповідальності за локальний розвиток – результати впливу глобалізації світової економіки, що зумовило посилення ролі територіальних громад у соціально-економічному розвитку місцевих територій та країни. Завдяки процесу децентралізації та її реформам, які розпочалися в Україні в 2014 р. та тривають дотепер, відбулося перетворення територіальних громад з об'єкта на суб'єкт управління, що дало змогу не лише забезпечувати самостійно свою спроможність та вирішувати актуальні проблеми економічного, соціального, екологічного, інноваційного, інвестиційного та іншого характеру за рахунок використання дієвих механізмів та інструментів, а й вибудовувати гнучкий індивідуальний вектор розвитку тієї чи іншої громади. Отже, в умовах глобалізації конкурентоспроможність країни визначається та залежить від рівня конкурентоспроможності її локальних територій, у зв'язку з чим дослідження місцевого економічного розвитку, його особливостей, тенденцій є доцільним та актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Вивченню процесу децентралізації в Україні, його впливу на економічний розвиток об'єднаних територіальних громад приділяють увагу багато вітчизняних дослідників: В. Бурега, А. Круглашов [1], досліджували позитивні та негативні аспекти децентралізації влади в нашій державі; Я. Жаліло, В. Романова, О. Шевченко [2] аналізували результати провадження першого етапу децентралізації в Україні, визначали подальші перспективи розвитку;

С. Лубенець, О.Троян [3], В. Загурська-Антонюк [4] зосереджували увагу на головних тенденціях розвитку процесу децентралізації; економічному розвитку громад в умовах децентралізації приділяли увагу В. Пальчук [5], І. Сторонянська, Х. Патицька [6] та інші науковці.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз сучасних наукових доробків указує на зростаючий інтерес до дослідження становлення процесу децентралізації в Україні, проте існує потреба у вивченні особливостей його формування та подальшому розвитку під дією глобалізаційних чинників, а також дослідженні впливу на місцевий економічний розвиток з урахуванням досвіду розвинених країн.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За сучасних умов складниками нового економічного зростання є глобалізація та локалізація, які є нероздільними та взаємопов'язаними процесами. У зв'язку із цим конкурентоспроможність національної економіки прямо залежить від росту локальних територій, що й зумовлює необхідність дослідження місцевого розвитку об'єднаних територіальних громад.

Так, місцевий економічний розвиток (МЕР) почав формуватися на початку 50-х років ХХ ст. у таких країнах, як США, Канада та низці європейських країн (Польща, Чехія, Німеччина), набувши широкого розповсюдження в інших країнах у другій половині 70-х років. Умовно місцевий економічний розвиток можливо розділити на такі етапи, надавши їм характеристику (табл. 1).

Етапи становлення та формування місцевого економічного розвитку

Назва етапу, часовий лаг	Характеристика
I етап (1950–1970 рр.) «промисловий розвиток» («гонитва за фабричними димарями»)	Зміцнення місцевого економічного розвитку відбувалося за рахунок залучення інвестиційних коштів, зокрема з метою створення нових великих промислових підприємств на своїй території та надання інвестору певних пільг (земельна ділянка, пільгові кредити, спрощенні умови ведення бізнесу). У цей період з'явилися перші промислові парки, посилилася конкурентна боротьба між громадами за залучення інвесторів
II етап (1970–1990 рр.) «розвиток малих підприємств»	Малий бізнес – нова рушійна сила місцевого економічного розвитку, заходи з підтримки якого націлювалися на надання технічної допомоги, консультування операційної діяльності та управління. На протязі цього етапу була сформована «м'яка інфраструктура», до складу якої входили бізнес-центри, бізнес-інкубатори, центри розвитку підприємництва, обслуговувальні центри, а також набули поширення урядові програми з підтримки малих і середніх підприємств. Таким чином, на II етапі відбулася зміна вектору розвитку: з великих промислових підприємств на інші підприємства з різними видами економічної діяльності
III етап (1990–2000 рр.) «розширення бази економічного розвитку»	Особливість даного етапу – формування та впровадження інноваційних інструментів та механізмів місцевого економічного розвитку, зокрема використання державно-приватного партнерства, формування асоціацій громад, розвиток промислових кластерів. Приділяється увага екологічному зростанню та якості життя в громаді
IV етап (2000 р. – дотепер) «сталий економічний розвиток громад»	Сталий розвиток та багатовекторність – головні рушійні сили місцевого економічного зростання. В умовах глобалізаційних змін кожна громада вибудовує власну стратегію розвитку та використовує свої дієві інструменти та механізми

Джерело: складено авторами на основі [2, с. 14–15]

Отже, місцевий економічний розвиток пройшов певні етапи свого становлення, проте його формування у глобалізованому світі відбувається й досі. Еволюція місцевого економічного розвитку свідчить, що нині розвиток громад повинен бути націлений на досягнення сталості, тобто збалансованості трьох складників: економічного, соціального та екологічного.

Так, необхідність досягнення сталого розвитку регіонів та міст було зафіксовано у Ольборзькій хартії міст Європи в 1994 р., де зазначалося, що пошук власного шляху досягнення сталого розвитку з використанням наявного потенціалу – запорука їх зростання. В Україні МЕР започатковується лише з 2014 р. з початком реформи децентралізації відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування, які віднайшли відображення в державній Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади [8], законах України «Про співробітництво територіальних громад» [9] та «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [10], а також завдяки ухваленим змінам у Податковому та Бюджетному кодексах щодо фінансової децентралізації.

Слід зазначити, що станом на 2021 р. у законодавстві України юридично відсутні такі поняття, як «місцевий розвиток» чи «місцевий економічний розвиток», проте, незважаючи на реформу децентралізації в нашій державі, й досі використовують поняття «регіональний розвиток» [11], що зумовлено передусім наявністю на протязі значного проміжку часу високого рівня централізації державної влади та обмеженими можливостями територіальних громад впливати та визначати свій подальший розвиток. Так, у країнах із розвинутою економікою існує прямий взаємозв'язок між місцевим розвитком територі-

альних громад та місцевим економічним розвитком. У зв'язку із цим доцільно проаналізувати трактування термінів «розвиток», «регіональний розвиток», «місцевий економічний розвиток» (табл. 2).

Аналіз термінів (табл. 2) свідчить, що всі вони відображають певний процес, а не стан, проте поняття «МЕР» є значно ширшим, адже під час його трактування виділяють складові елементи, кінцеву мету та інструменти впливу. Так, значна кількість підходів до визначення МЕР зумовлена його складністю, багатогранністю, що дало змогу виділити такі характерні ознаки: по-перше, МЕР – це динамічний процес, а не стан; по-друге, місцевий розвиток відбувається з урахуванням принципу партнерства між владою, громадою та бізнес-структурами; по-третє, МЕР залежить від діяльності громади (або декількох громад), об'єднаних однією ціллю; по-четверте, рушійною силою розвитку громади є економіка; по-п'яте, мета МЕР – задоволення існуючих актуальних потреб у громаді, а також підвищення рівня та якості її життя тощо.

Складність та багатогранність місцевого економічного розвитку зумовлена також тим, що у цей процес необхідно залучати значну чисельність фахівців із різних галузей та сфер діяльності (управлінців, економістів, екологів, соціологів, інженерів, демографів тощо), сприяти досягненню консенсусу з проблемних питань у діалозі з ними, урахувати їхню точку зору під час прийняття рішень із розвитку територіальної громади.

Так, сучасна модель МЕР, яку використовують країни з розвинутою економікою, базується на взаємозв'язку та взаємодії капіталу знань та інтелекту, пов'язуючи між собою триаду таких понять, як «глобалізація», «інновація», «конкурентоспроможність». А головними цілями МЕР є збереження та подальше

Трактування термінів «розвиток», «регіональний розвиток», «місцевий економічний розвиток»

Визначення	Джерело
Розвиток – це процес перманентних перетворень та змін наявного стану суб'єкта у досконаліший стан із вищими параметрами якісних характеристик, які виникають як накопичений результат зростання відповідних кількісних показників	[7, с. 11]
Розвиток – процес, у результаті якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого	[15]
Регіональний розвиток – процес соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних та інших позитивних змін у регіонах	[11]
Регіональний розвиток – це економічна концепція, яка враховує взаємний вплив економічної діяльності та інтеграції ринків на територіально-географічні об'єкти	[16, с. 38]
Регіональний розвиток – складний багатоаспектний, багаторівневий процес якісної зміни простору, населення, господарства регіонів країни	[16, с. 8]
МЕР – це спільна діяльність влади, бізнесу та громади, метою якої є формування економічного потенціалу населеної місцевості для покращення економічного майбутнього і підвищення якості життя населення	[7, с. 11]
МЕР – це процес стратегічного партнерства, який допомагає прискорити темп зростання продуктивності (ключова економічна мета), стимулюючи інвестиції в нові та наявні підприємства з високим потенціалом до зростання і створюючи такі місцеві факторні умови, які тривалий час сприяють цьому зростанню. МЕР орієнтований на зростання добробуту і допомагає закласти основу національного процвітання	[7, с. 11]
МЕР – це процес, у якому державні та місцеві органи влади, бізнес і неурядові (громадські) організації працюють разом задля створення кращих умов для економічного зростання і додаткової кількості робочих місць	[7, с. 11]
МЕР – це спільна робота місцевих людей заради досягнення сталого економічного зростання, яке принесе економічні вигоди та покращення якості життя для всіх членів громади. Громада у цьому контексті визначається як місто, міська агломерація чи регіон країни	[12]
МЕР є діяльністю підприємств, органів місцевого самоврядування та інших зацікавлених сторін, спрямованою на максимізацію економічних ресурсів громади. МЕР підвищує добробут, можливості працевлаштування та якість життя громадян	[13]
МЕР – це постійна синергія дій бізнес-спільноти, влади, громадянського суспільства та наукових кіл	[14]

Джерело: складено авторами на основі [7; 11–16]

розширення місцевих підприємств, створення сприятливих умов для залучення інвестицій, розвитку інновацій, кадрового потенціалу та людського капіталу, формування потоків грошових коштів у громаді тощо.

Ми вважаємо, що саме суб'єкти господарської діяльності, зокрема підприємства, організації, фірми, які розташовані на території та створюють додаткову додану вартість, і визначають рівень конкурентоспроможності громади. Тоді як інвестиційна привабливість місцевої економіки є індикатором її конкурентоспроможності, а конкурентна боротьба між громадами за залучення інвестицій, запозичення нових технологічних рішень, інновацій, створення нових робочих місць, використання сучасних методів управління тощо виступає рушійною силою МЕР. Для зростання економічного розвитку громаді необхідно формувати інфраструктуру, створювати діловий клімат та сприяти налагодженню співпраці як у межах громади, так і між ними.

Для планування розвитку місцевої економіки необхідно використовувати відповідні принципи, зокрема застосовувати системний підхід до розвитку громади, налагоджувати співпрацю, створювати партнерства, бути гнучкою в динамічних умовах ринкового середовища, постійно підвищувати рівень конкурентоспроможності, розробляти дієві програми та заходи з розвитку тощо.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок. МЕР є результатом впливу глобалізаційних процесів. В Україні становлення МЕР розпочалося в 2014 р. та триває й досі, тоді як у країнах із розвинутою економікою він почав формуватися ще в 50–70-х роках ХХ ст. Економічний розвиток громад є складним та багатограним, адже для його реалізації необхідно залучати значну чисельність фахівців із різних галузей та сфер, сприяти досягненню консенсусу з проблемних питань у діалозі з ними, урахувати їхню точку зору під час прийняття важливих управлінських рішень. Модель МЕР країн із розвинутою економікою ґрунтується на взаємозв'язку та взаємодії капіталу знань та інтелекті, а головними цілями є збереження та подальше розширення місцевих підприємств, створення сприятливих умов для залучення інвестицій, розвитку інновацій, кадрового потенціалу та людського капіталу, формування потоків грошових коштів у громаді тощо. На нашу думку, Україні необхідно взяти за основу сучасну модель місцевого розвитку, проте кожній громаді необхідно вибудовувати власну, спираючись на наявний потенціал, а також уміти перебудувати стратегію розвитку в мінливих умовах навколишнього середовища.

У подальших дослідженнях автори планують сформувати модель економічного розвитку Донецької територіальної громади з урахуванням її наявного потенціалу.

Бібліографічний список:

1. Круглашов А., Бурега В. Здобутки і труднощі в реалізації децентралізації влади в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2021. № 9(2).
2. Жаліло Я.А., Шевченко О.В., Романова В.В. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу : аналітична доповідь. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2019. 115 с.
3. Лубенець С.А., Троян О.А. Тенденції децентралізації публічної влади в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 86–89.
4. Загурська-Антонюк В.Ф. Сучасні тенденції децентралізації державної влади та їх реалізація в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 2.
5. Пальчук В. Розвиток економічного потенціалу громад у рамках реформи з децентралізації. *Україна: події, факти, коментарі*. 2018. №11. С. 38–50.
6. Сторонянська І.З., Патицька Х.О. Адміністративно-фінансова децентралізація: цілі реформи та результати першого етапу. *Регіональна економіка*. 2019. № 1. С. 3–13.
7. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад : навчальний посібник. Київ : Вінеї, 2015. 256 с.
8. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 08.12.2021).
9. Закон України «Про співробітництво територіальних громад». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення: 08.12.2021).
10. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 14.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 07.12.2021).
11. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 04.12.2021).
12. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/home> (дата звернення: 02.12.2021).
13. Cleveland State University. URL: <https://www.csuohio.edu/> (дата звернення: 02.12.2021).
14. МакМаллін К. Місцевий економічний розвиток – це постійна синергія дій бізнес-спільноти, влади, громадянського суспільства та наукових кіл. URL: <http://pleddg.org.ua/ua/2016/kent-makmallin/> (дата звернення: 06.12.2021).
15. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/rozvytok/> (дата звернення: 01.12.2021).
16. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація : монографія. Київ : Принт Сервіс, 2014. 132 с.

References:

1. Kruglashov A., Burega V. (2021) Zdobutki i trudnoshchi v realizacii decentralizacii vladi v Ukraini. *Aspekti publichno-go upravlinny*, no. 9 (2).
2. ZHalilo Ya.A., SHevchenko O.V., Romanova V.V. (2019) Decentralizaciya vladi: poryadok dennij na serednostrokovu perspektivu: analitichna dopovid. Nacionalnij institut strategichnih doslidzhen'. Kyiv. 115 p.
3. Lubenec S.A., Troyan O.A. (2020) Tendencii decentralizacii publichnoi vladi v Ukraini. *Yuridichnij naukovij elektronnij zhurnal*, no. 2, pp. 86–89.
4. Zagurs'ka-Antonyuk V.F. (2019) Suchasni tendencii decentralizacii derzhavnoi vladi ta ih realizaciya v Ukraini. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvitok*, no. 2.
5. Pal'chuk V. (2018) Rozvitok ekonomichnogo potencialu gromad u ramach reformi z decentralizacii. *Ukraina: podii, fakti, komentari*, no.11, no. 38–50.
6. Storonyans'ka I.Z., Patic'ka H.O. (2019) Administrativno-finanova decentralizaciya: cili reformi ta rezul'tati pershogo etapu. No. 1, pp. 3–13.
7. Vasil'chenko G., Parasyuk I., Eremenko N. (2015) Planuvannya rozvitku teritorial'nih gromad: navchal'nij posibnik dlya posadovih osib miscevogo samovryaduvannya. Kyiv: TOV «Pidpriemstvo «Vienej». 256 p.
8. Pro skhvalennya Konceptii reformuvannya miscevo-go samovryaduvannya ta teritorial'noi organizacii vladi v Ukraini. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (accessed 08 December 2021).
9. Zakon Ukraini «Pro spivrobitnictvo teritorial'nih gromad». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (accessed 08 December 2021).
10. Zakon Ukraini «Pro dobrovilne ob'ednannya teritorial'nih gromad» vid 14.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (accessed 07 December 2021).
11. Zakon Ukraini «Pro zasadi derzhavnoi regionalnoi politiki» vid 05.02.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (accessed 04 December 2021).
12. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/home> (accessed 02 December 2021).
13. Cleveland State University. URL: <https://www.csuohio.edu/> (accessed 02 December 2021).
14. Kent MakMallin. Miscevij ekonomichnij rozvitok – ce postijna sinerhiya dij biznes-spil'noti, vladi, gromadyans'ko-go suspil'stva ta naukovih kil. URL: <http://pleddg.org.ua/ua/2016/kent-makmallin/> (accessed 06 December 2021).
15. Akademichnij tлумachnij slovník ukrains'koi movi. URL: <http://sum.in.ua/s/rozvytok/> (accessed 01 December 2021).
16. Mezencev K.V., Pidgrushnij G.P., Mezenceva N.I. (2014) Regionalnij rozvitok v Ukraini: suspilno-prostorova nerivnist i polyarizaciya: monografiya. Kyiv: DP «Print Servis». 132 p.